

РЕЦЕНЗІЯ

доктора психологічних наук, професора

Спицької Ліани Вікторівни

на дисертацію

РОДИНОЇ НАТАЛІЇ ВОЛОДИМИРІВНИ

**на тему «ПІДГОТОВКА ПРАКТИЧНИХ ПСИХОЛОГІВ ДО ВЗАЄМОДІЇ
В ІНКЛЮЗИВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ»,**

подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії

у галузі знань 01 Освіта / Педагогіка

за спеціальністю 015 Професійна освіта

1. Актуальність теми дослідження та її зв'язок із науковими програмами. В умовах сьогодення психологічна наука посідає важливе місце у вирішенні актуальних проблем формування особистості та взаємодії з різною категорією людей. Запорукою продуктивного вирішення нагальних завдань фахівцями в галузі психології є досконале оволодіння ними теоретичними знаннями, здатністю застосовувати практичні вміння і навички, технології та психокорекційні методики, готовність до співпраці. Досвід і результативність підготовки практичних психологів засвідчив, що існуюча система освіти повною мірою не забезпечує особистісно-професійне становлення фахівців, готових якісно виконувати функціональні обов'язки. Водночас, в умовах сьогодення соціальну значущість для підготовки психологів-практиків до взаємодії в інклюзивному середовищі має виявлення контингенту осіб, які потребують особливої психологічної допомоги і підтримки, адже психологу часто доводиться мати справу з людьми, поведінка яких відхиляється від норми, а особистісний розвиток потребує корекції. Особливо це стосується тих, чий психічний розвиток супроводжується певними труднощами й проблемами, і які потребують їх своєчасного виявлення та коригування. За допомогою до практичного психолога звертаються учні різних категорій: педагогічно занедбані, ті, що мають проблеми у навчанні, поведінці, агресивні та тривожні з різними нервовими і психічними розладами, порушеннями емоційно-вольової сфери, а також з особливими освітніми потребами та порушенням розвитку. Зазначене ставить перед практичним психологом завдання щодо вибору

адекватних методів психологічної роботи: діагностичної, корекційної, розвивальної, консультативної, терапевтичної тощо. Відтак, важливим є проведення ґрунтовного аналізу особливостей підготовки практичних психологів до взаємодії в інклюзивному середовищі, здійснення корекційно-профілактичної роботи.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень і висновків, сформульованих у дисертації. Аналіз змістового наповнення дисертації засвідчив, що Родіною Н.В. логічно обґрунтовано та ретельно розроблено її структуру. Особливої уваги заслуговує єдність побудови та розміщення смислових блоків, розділів і підрозділів, вивіреність висновків (як проміжних, так і узагальнювальних). Співвіднесення теми, компонентів і змісту роботи не викликає сумнівів. Детальне вивчення тексту дисертації та публікацій здобувачки переконливо засвідчило, що актуальність досліджуваної проблеми, її теоретичні основи набули в дисертації належного обґрунтування, аргументації та конкретизації. Дисертанткою чітко визначено об'єкт, предмет, мета, завдання дослідження, наукову новизну, теоретичне і практичне значущість здобутих результатів, що уможливило зробити висновок про його наукову обґрунтованість, логічність і послідовність у вирішенні поставлених завдань, а також про наукову ерудицію, практичний досвід, широкий кругозір і здатність Родіною Н.В. вирішувати досліджувану проблему.

Вважаємо за необхідне наголосити, що для вирішення поставлених завдань, мети здобувачкою застосовано комплекс теоретичних, емпіричних, статистично-математичних методів наукового дослідження. До позитиву можна віднести те, що прийоми та операції з теоретичним і експериментальним матеріалом здійснювалися послідовно, відповідно до програми і методики наукового пошуку.

3. Наукова новизна і достовірність наукових положень дисертації. Ґрунтовне вивчення змісту дисертаційної роботи уможливило з'ясувати, що дисертанткою вперше визначено та розширено теоретичну сутність і зміст базових понять, зокрема «готовність практичного психолога до взаємодії в

інклюзивному середовищі», що повністю розкриває результат наукового пошуку. Окрім того, обґрунтовано теоретичні основи підготовки практичних психологів до взаємодії з різними категоріями людей в інклюзивному середовищі; охарактеризовано готовність практичного психолога до взаємодії в інклюзивному середовищі за мотиваційно-ціннісним, когнітивним, операційно-діяльнісним компонентами, визначено її показники та рівні; розроблено змістово-технологічне забезпечення підготовки практичних психологів до взаємодії в інклюзивному освітньому середовищі, що передбачає розширення змісту навчальних дисциплін психолого-педагогічного циклу і практичної підготовки питаннями з діагностичної, консультативної, профілактичної та медичної підтримки, психологічного супроводу людей з особливими освітніми потребами. Здобувачкою вдосконалено зміст професійної підготовки; встановлено ефективні форми (тренінги, майстер-класи, консультації, дискусії) та методи (проблемно-пошукові, творчі, створення ситуації успіху, кейс-метод, метод проєктів) підготовки практичних психологів до взаємодії в інклюзивному середовищі; уточнено особливості підготовки практичних психологів у закладах вищої освіти; подальшого розвитку набуло змістово-технологічне забезпечення підготовки практичних психологів до взаємодії в інклюзивному середовищі.

4. Значення одержаних результатів для науки і практичного використання. Родіною Н.В. розширено змістове наповнення навчальних дисциплін психолого-педагогічного циклу, а саме: «Загальна психологія», «Вікова психологія», «Психологія міжособистісного спілкування», «Психодіагностика», «Психологічні основи інклюзивної освіти»; доповнено зміст програм педагогічних практик завданнями, які передбачають роботу з людьми, що мають ООП; розроблено та впроваджено до варіативної частини ОПП інтегрований спецкурс «Основи роботи практичного психолога в умовах інклюзивного середовища» (для студентів III курсу спеціальності 053 Психологія, галузь знань 05 Соціальні і поведінкові науки); розроблено методичні рекомендації щодо впровадження змістово-технологічного забезпечення підготовки практичних психологів до взаємодії в інклюзивному середовищі; створено можливості для застосування положень дисертації,

висновків і рекомендацій в освітньому процесі ЗВО, які здійснюють підготовку практичних психологів. Теоретико-методичні основи підготовки практичних психологів до взаємодії в інклюзивному середовищі з людьми різних категорій, покладено в основу науково-методичних посібників, які можуть бути використані у процесі підготовки до взаємодії в інклюзивному середовищі, а також проведення науково-педагогічних і психологічних досліджень.

Матеріали дослідження можуть бути використані у процесі фахової підготовки практичних психологів у ЗВО, системі післядипломної освіти під час підвищення кваліфікації фахівців.

Результати дослідження впроваджено в освітній процес Київського міжнародного університету (довідка № 241 від 16.02.2024 року), Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (довідка № 21 від 29.02.2024 року), Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка (довідка № 1273 від 26.02.2024 року).

5. Повнота викладу основних результатів дисертації в публікаціях здобувача. Основні результати дослідження викладено в 12 наукових працях, серед яких: 3 статті у провідних фахових виданнях України, 2 статті у наукових часописах, 7 тез у збірниках матеріалів міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференцій; обговорювалися на наукових конференціях і семінарах різного рівня, зокрема: міжнародних – «Використання авторського інтегрованого навчального курсу «Features of the development of modern science in the pandemic's era: collection of scientific papers «SCIENTIA» with Proceedings of the I International Scientific and Theoretical Conference» (Berlin, 2021), «Сучасний педагог та теорія педагогіки, філологічні диспути та наука про мову» (Хмельницький, 2021), «Проблеми професійної підготовки в умовах євроінтеграції освітнього процесу: погляди науковців і практиків» (Київ, 2021), «Інноваційний розвиток університетської науки та освіти: глобальний і національний вимір змін» (Київ, 2022); «Перспективи та інновації студентських наукових досліджень і освітніх систем в умовах воєнного стану» (Київ, 2023); всеукраїнських – «Молодий вчений модерну – фундамент розвитку освіти, науки та бізнесу в Україні» (Дніпро, 2020), «Особистісно-професійна компетентність

педагога: досвід, проблеми, перспективи» (Суми, 2021); наукових семінарах ННІ лінгвістики та психології ПЗВО «Київський міжнародний університет» (2019 – 2023 рр.).

6. Характеристика структури та змісту дисертації. Структурно-змістове наповнення роботи відповідає темі, свідчить про компетентність і практичний досвід здобувачки у реалізації досліджуваної проблеми. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг роботи становить 342 сторінок, із них 198 сторінок основного тексту. Список використаних джерел нараховує 326 найменувань (із них 19 – іноземними мовами). Дисертація містить 22 таблиці, 12 рисунків. Додатки розміщено на 104 сторінках.

Категорійно-понятійний апарат дослідження логічно обґрунтований. Формулювання об'єкту, предмету, мети і завдань не викликає заперечень.

У дисертаційній роботі розглянуто проблему підготовки практичних психологів до взаємодії в інклюзивному середовищі, охарактеризовано базові поняття дослідження: підготовка практичних психологів, інклюзія, інклюзивна освіта, інклюзивне середовище, інклюзивні групи, взаємодія, люди з особливими освітніми потребами, готовність до професійної діяльності, готовність практичних психологів до взаємодії в інклюзивному середовищі; розкрито методологію дослідження.

Кількісно-якісний аналіз, зокрема узагальнення та порівняння кандидатських і докторських дисертацій, а також публікацій з окресленої проблематики, як українських, так і зарубіжних авторів (2000 – 2022 рр.), дав змогу виокремити особливості та проблематику наукових досліджень, присвячених підготовці фахівців у галузі психології. Розкриття зазначеної проблеми сприяло Родіній Н.В. охарактеризувати складові змістово-технологічного забезпечення підготовки майбутніх фахівців у різних ЗВО.

Дисертанткою розроблено методику організації та проведення дослідження, визначено й теоретично обґрунтовано складові змістово-технологічного забезпечення підготовки практичних психологів, які сприяють

формуванню готовності до взаємодії в інклюзивному середовищі, встановлено її критерії, показники та рівні.

Заслуговує схвалення підхід здобувачки до впровадження активних форм, методів і прийомів у зміст підготовки практичних психологів до взаємодії в інклюзивному середовищі, що є логічно обгрунтованим і взаємоузгодженим.

До позитиву варто віднести розроблений і впроваджений в освітній процес ЗВО інтегрований спецкурс «Основи роботи практичного психолога в умовах інклюзивного середовища», спрямований на підготовку практичних психологів до взаємодії в інклюзивному середовищі з людьми, що мають ООП.

Заслуговує також на увагу розроблена здобувачкою методика і поетапність проведення експериментального дослідження, висвітлення кількісних і якісних результатів дослідження, які підтвердили готовність практичних психологів до взаємодії в інклюзивному середовищі, а також укладені методичні рекомендації щодо впровадження змістово-технологічного забезпечення підготовки практичних психологів до взаємодії в інклюзивному середовищі.

Висновки до розділів і загальні повністю відображають результати проведеного дослідження. Додатки, подані в дисертації, суттєво доповнюють і конкретизують її зміст, мають практичне спрямування, містять детальну інформацію і можуть бути корисними як для викладачів ЗВО, так і здобувачів освіти, а також практичних психологів.

Отже, аналіз змісту дисертаційного дослідження Родіної Наталії Володимирівни засвідчив про її завершеність, самостійність і логічну послідовність.

7. Відповідність дисертації встановленим вимогам та дані про відсутність порушень академічної доброчесності. Дисертація відповідає вимогам до досліджень в межах спеціальності 015 Професійна освіта. Дисертаційне дослідження оформлено відповідно до нормативних вимог Міністерства освіти і науки України до такого виду наукових праць.

Аналіз дисертаційної роботи, наукових публікацій Родіної Наталії Володимирівни, результатів її автоматизованої перевірки на відсутність плагіату

засвідчив, що вона є самостійним науковим дослідженням, що відповідає вимогам і принципам академічної доброчесності.

8. Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації.
Оцінюючи зміст дисертаційної роботи позитивно, зазначимо, що вона є цілком оригінальним самостійним дослідженням актуальної проблеми професійної освіти і заслуговує на позитивну оцінку, проте спонукає до наукових роздумів і побажань:

1. На нашу думку, зважаючи на важливість проблеми формування інклюзивного середовища і місію практичного психолога в ньому, вважаємо, що потребує більшої уваги саме підготовка і готовність практичних психологів до взаємодії в інклюзивному середовищі, враховуючи потреби людей різних категорій.

2. З урахуванням суспільних викликів і потреб сьогодення бажано було б розширити змістово-технологічну складову підготовки майбутніх фахівців саме до корекційної роботи, з цією сформувати методичне портфоліо з відповідними психокорекційними методиками.

Проте зазначене має дискусійне спрямування і не впливає на загальну позитивну оцінку прорецензованої дисертаційної роботи.

9. Загальний висновок. Дисертаційне дослідження Родіної Наталії Володимирівни відзначається оригінальністю поданих результатів, воно виконане на достатньому науково-педагогічному і методичному рівнях, містить змістовний і ретельно розроблений теоретико-практичний матеріал. Дисертацію характеризують наукова новизна, чітка структурованість розділів, логічність викладу матеріалу, повнота висвітлення у публікаціях основних положень. Висновки дисертації сформульовані відповідно до завдань і результатів дослідження, що відображають основний зміст роботи.

На підставі здійсненого аналізу, з урахуванням актуальності, обґрунтованості основних положень, наукової новизни, значущості і достовірності отриманих результатів правомірно зробити загальний висновок про те, що дисертація Родіної Наталії Володимирівни з теми «Підготовка

практичних психологів до взаємодії в інклюзивному середовищі» є самостійним, завершеним науковим дослідженням, що відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 р. (зі змінами) а її авторка заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 015 Професійна освіта у галузі знань 01 Освіта/Педагогіка.

РЕЦЕНЗЕНТ:

доктор психологічних наук, професор,
завідувач кафедри психології та педагогіки
ПЗВО «Київський міжнародний університет»

Л.В. Спицька

